

Кадыкшыл болгаш эмнелге албаны

АЛДЫН ХОЛДУГ ЭМЧИЛЕРИМ

Бодумун өөрүшүмү соду дамчыттыр керелди бижирин болдым. Кижилерин кадыкшыл дээр өмүр-дүмү харамнамай чорур алдын холдуг, ак халаттыг, Чербиниң уастан эмнелгезиниң коллективин ажал-жачи чогуна макталдым.

ХӨРЕК ДОЛГАН ХОМУДАЛЫМ

Моон мурунда солунга чыдаа бижик чорбаан мен. Ыңчалаа-даа ажыг-шүжүм мени саазы, демир-жүк туларынча алба-дамы.

САЙГАРЫЛГАНЫҢ ТҮҢНЕЛИ

Өрткөн чылдың төңүзүнде Тайды районун Бай-Хаак суурдан Н. Ч. Оюн редакцияга чагаа бижээ. Оод-биле чагаа кылдын киңозеңгилги танышкан, ук чагаада фактыларын хынал, сайгарып көөрү-биле районун төп эмнелгезиниң кол эмчиси Борис Кажин-оол-ович Кудерстинг алыче чагаанын бир хоолгаанын чоруткан. Авторун бижээни «1991 чылдың октябрь төңгүзүнде ноябрь агеизин чедир бичин олгум-биле Бай-Хаак эмнелгезиниң уруулар салбырына чыгывыс. Аңаа көргөниң үчүлдөр сеткилме таарышпаан. Эмнелдиг турган эмнелге Ульяна Васильевна бодунун дорт күлээгези болур (обход) кылбас. Салбыр эргелекчи Вера Самдановна база ыңды. Эртенин-не аарыг улзун эргип, кандыг чыдарым хайгаараары эмчи кижиниң кол ажалы болбас чүве бе? Вера Самдановна Карма аарыг урууларга тоомча чок. Иези-биле калы чыдар урууларга хамаарылгазы ыңдыг эмчилер, чаас-каан чыдар чаштарың шуут-ла керекке албас боор ичин.

«Шын» солунун редакциязынга эмнелгелер болгаш ында ажылдап турар эмчилерин ажалынын дугайында солунун бижикчилеринден хөй санныг чагаалар кээп турар. Чамдык бижикчилер эмнелгелерниң болгаш эмчилерниң ажалын мактаан, өөрүп четтиргенин, чамдыктары чамдык эмчилерге хомудаан сеткилдерин илереткен-даа болгалаар. Ындыг чагаалар солуннарга парлатынып үнүп-даа турган.

Чамдык хомудалдыг, редакция чери сайгарып шыдавас хире чагааларны республиканың Кадык камгалал министерствозунче сайгарып көөрү-биле чоруткулап турар бис.

Бөгүнгү номерде «Кадыкшыл болгаш эмнелге албаны» деп рубриканын адаанда бөлүктөөн кезек чагааларны парладывыс.

ЧЕТТИРДИМ ДЭЭР МЕН

Республиканың туберкулезка удуу диспансериниң өмпе аарыгындан алгы аарыгыларын кыш айгы салбырлары бар. Олар диспансер бажынынга немей туруп каан, дорт каат бажында турар. Дөртүк каатта турар диагностика (аарыгын шын толардып тывар, эмнээр) салбырыга эмнелдиг чыгып, көргөн, билген, сеткилме таарышкан үчүлдери бижикседин. Ажалы-биле чыгаалаарга, эмчилерге, ол эмнелгезин бүтү ажалдакчыларына, ажалчыларына, өөрүп четтиргениниң кан сөзү-дур ичин. Бир дугаарында, салбыр эргелекчин Светлана Семёнова Седенин дугайын бижикседин. Бу эмнелдиг үчүлдү кан сөзү-дур ичин удуу чыдып эмчилеринг бирөөн. Удуу эмчи хирезинде ында удуурган сеткил чок, ыңала-таны кирип ора-ла, ыңала-хулумзургу, ажал чыгаазы, биле аарыг кижилеринг сеткилин сөргөдөтүр. Эмнел турар эмнелдиг чыгып-чагаай сеткил, өмпе-сөздөк сөзү сөзү-дур ичинде эмнел эргелекчин Светлана Семёнова аар салгалда келген аарыг кижилерге көмүк күчүзүңгилги эмчи болду. Чибеткен кирией: ыраак Бай-Тайгадан келген, хөй ажал-төлдүг Ш. В. Хоммушу тыныш органына догдиреп араан келген.

Чагаа парламентмаза-даа

Чыдааганым, чылдагааның чамдыктары аарыг, өскеле-ри суркакчалар чоруп барган турган. Ол ыңшап чыдып эмчилер план бажуулар суурларда школаларга ажалда чоруп турган. Ыңчаган берге эвес аарыг урууларга хонук араалаштыр обход кылып турган. Хөгжээнин организастап турган дээниң фактызы бадыткаттымаан. Эмчилерин ичти билги бектик. В. С. Карма, К. Ч. Аракчаа бирги категорияны эмчилер. Сайгарылыгы түнели: уруулар салбырының эргелекчи В. С. Кармага салбырда мед-стационар болгаш санит-ошталарың ажалды эмнелге дөңгө-дөңгө бербишаан, ол ажалды суулартан турганын дөңгө сажындарының берген. КИЛИСТИН: эмнелдерде байдалда, мында ажалдап турар эмчилерин, эмнелге ажалдакчыларының аарыг кижилерге эки-даа, багай-даа хамаарылгазы ол эмнелгелерге эвээш эвес турганда чыдып эмнелдиг турган кижилер боттары бижик, эки чүдү дээр өөрээ, эки, сеткилме таарышпаанын хомудаанын ажал-чажыт чокка бижик турар. Тодаргай а.т.ыш, адрес адап каан хомудаларың дораан парлай бербиеш, оларын удуруп-баштап турар ханды салгалыг организастадымында, ичидинг турзу-вусса-да, сеткилде чедир дөңгө ханы алабай турар бис. Бу уаада бижикчи Н. Ч. Оюуну хомудалыга харым дозу эвес, сайгарыла ханы болбаан-дыр. Аарыг кижиниң бодунун эмчилерге, эмчилерин оларга удуу-демир хамаарылгы-эмнел эмнелгезин, эмнелдигин чөгүп бүдөр эвес бе? Ын болганда удуу-демир шын бичалге керек. Валентина САТ.

Чечек-оол Сүрүнович СААЯ

Профессилдерниң Тыва республика чөвүлениң организастыг ажалдап болгаш керек эмнелгезиниң килдиниң эргелекчин Чечек-оол Сүрүнович Саая 1992 чылдың февраль 3-те хенертен мөзөөн.

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

гаш күш-ажык болгаш бүдүрүлге-массалыг ажалдап килдиниң эргелекчинге бадылаан. А дөрт чыл эртенде Чечек-оол Сүрүновичниң профессор Чырамын Тыва республика чөвүлениң организастыг ажалдап болгаш керек эмнелгезиниң килдиниң эргелекчинге со-гаан. Чечек-оол Сүрүновичниң кызымак ажалыңа оң кады ажалдап чоран эш-өөрү беди-биле үнелет чораан. Оңу профессор Чырамын Тыва республика чөвүлениң кезигүүнүге каш уааа сонуп илелет. Ажал дээр мөргө билес, тура-соруктур Чечек-оол Сүрүнович Сааяга «Уластарың найра-лы» орденин тывысқан.

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

Профессилдерниң Тыва республика чөвүлениң, ВЦСПС-тин хүндүлөп бижиктери-биле ол база шан-наткылаан. Бистик ажалдыр, биче сеткилди, хүндүлөчөл, кижиктиг аажы-чынгы ажи-вис Ч. С. Сааяны дугайында чырыктыгы тураскал бистик чүрөктериниске ке-ээде артар.

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

и кескү бооп турар. Кидис идик чег ажалдап кирипкен. Туркменистанда Мары хоорайдан 35 тонна хөй дугун алып болган. Ыңчаган мурундагы ышкан, чиг эт чок дээр чыдаган турбас апар. Ол ышкан университетте базадан 2000 тонна дүктү завод алып деп турар. Бу айнык төңгүзүнде 2,5 муа килди икити салды четкилдеринче кирип шыдаарын заводтун план килдиниң на-чалыгы А. Н. Шакин чыгаалады. Оон эртен чылды түнелдериниң дугайың сонугураарыңа, бүдүрүлге көргүзүлгениң барың чартыг күсүткүмзүң ажалы-биле чыгаалаан. Чижээ, 1990 чылда кылыңы-биле деңгээрге күштүг бооп турар өрткөн-биле продукция бүдүрүлгенин хемчээли 50-не хуу күсүткүтүң. Оон иштинде кидис идик бүдүрүлгө 45 болгаш хөй идик дараары 39-ла хуу болган. За-волка ниитизи-биле 117 ки-зи ажалдап турган болза, чыс бичи-ле ажал кижя ажалдап турган. Ол хирезинде-ле оларын чартык кезин үзүп чоруп, чаа кижилер кээп турган болду.

АЛГЫ ЗАВОДУ: рЫНОККА ШЫДАЖЫР БЕ?

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

и кескү бооп турар. Кидис идик чег ажалдап кирипкен. Туркменистанда Мары хоорайдан 35 тонна хөй дугун алып болган. Ыңчаган мурундагы ышкан, чиг эт чок дээр чыдаган турбас апар. Ол ышкан университетте базадан 2000 тонна дүктү завод алып деп турар. Бу айнык төңгүзүнде 2,5 муа килди икити салды четкилдеринче кирип шыдаарын заводтун план килдиниң на-чалыгы А. Н. Шакин чыгаалады. Оон эртен чылды түнелдериниң дугайың сонугураарыңа, бүдүрүлге көргүзүлгениң барың чартыг күсүткүмзүң ажалы-биле чыгаалаан. Чижээ, 1990 чылда кылыңы-биле деңгээрге күштүг бооп турар өрткөн-биле продукция бүдүрүлгенин хемчээли 50-не хуу күсүткүтүң. Оон иштинде кидис идик бүдүрүлгө 45 болгаш хөй идик дараары 39-ла хуу болган. За-волка ниитизи-биле 117 ки-зи ажалдап турган болза, чыс бичи-ле ажал кижя ажалдап турган. Ол хирезинде-ле оларын чартык кезин үзүп чоруп, чаа кижилер кээп турган болду.

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

и кескү бооп турар. Кидис идик чег ажалдап кирипкен. Туркменистанда Мары хоорайдан 35 тонна хөй дугун алып болган. Ыңчаган мурундагы ышкан, чиг эт чок дээр чыдаган турбас апар. Ол ышкан университетте базадан 2000 тонна дүктү завод алып деп турар. Бу айнык төңгүзүнде 2,5 муа килди икити салды четкилдеринче кирип шыдаарын заводтун план килдиниң на-чалыгы А. Н. Шакин чыгаалады. Оон эртен чылды түнелдериниң дугайың сонугураарыңа, бүдүрүлге көргүзүлгениң барың чартыг күсүткүмзүң ажалы-биле чыгаалаан. Чижээ, 1990 чылда кылыңы-биле деңгээрге күштүг бооп турар өрткөн-биле продукция бүдүрүлгенин хемчээли 50-не хуу күсүткүтүң. Оон иштинде кидис идик бүдүрүлгө 45 болгаш хөй идик дараары 39-ла хуу болган. За-волка ниитизи-биле 117 ки-зи ажалдап турган болза, чыс бичи-ле ажал кижя ажалдап турган. Ол хирезинде-ле оларын чартык кезин үзүп чоруп, чаа кижилер кээп турган болду.

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

и кескү бооп турар. Кидис идик чег ажалдап кирипкен. Туркменистанда Мары хоорайдан 35 тонна хөй дугун алып болган. Ыңчаган мурундагы ышкан, чиг эт чок дээр чыдаган турбас апар. Ол ышкан университетте базадан 2000 тонна дүктү завод алып деп турар. Бу айнык төңгүзүнде 2,5 муа килди икити салды четкилдеринче кирип шыдаарын заводтун план килдиниң на-чалыгы А. Н. Шакин чыгаалады. Оон эртен чылды түнелдериниң дугайың сонугураарыңа, бүдүрүлге көргүзүлгениң барың чартыг күсүткүмзүң ажалы-биле чыгаалаан. Чижээ, 1990 чылда кылыңы-биле деңгээрге күштүг бооп турар өрткөн-биле продукция бүдүрүлгенин хемчээли 50-не хуу күсүткүтүң. Оон иштинде кидис идик бүдүрүлгө 45 болгаш хөй идик дараары 39-ла хуу болган. За-волка ниитизи-биле 117 ки-зи ажалдап турган болза, чыс бичи-ле ажал кижя ажалдап турган. Ол хирезинде-ле оларын чартык кезин үзүп чоруп, чаа кижилер кээп турган болду.

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

и кескү бооп турар. Кидис идик чег ажалдап кирипкен. Туркменистанда Мары хоорайдан 35 тонна хөй дугун алып болган. Ыңчаган мурундагы ышкан, чиг эт чок дээр чыдаган турбас апар. Ол ышкан университетте базадан 2000 тонна дүктү завод алып деп турар. Бу айнык төңгүзүнде 2,5 муа килди икити салды четкилдеринче кирип шыдаарын заводтун план килдиниң на-чалыгы А. Н. Шакин чыгаалады. Оон эртен чылды түнелдериниң дугайың сонугураарыңа, бүдүрүлге көргүзүлгениң барың чартыг күсүткүмзүң ажалы-биле чыгаалаан. Чижээ, 1990 чылда кылыңы-биле деңгээрге күштүг бооп турар өрткөн-биле продукция бүдүрүлгенин хемчээли 50-не хуу күсүткүтүң. Оон иштинде кидис идик бүдүрүлгө 45 болгаш хөй идик дараары 39-ла хуу болган. За-волка ниитизи-биле 117 ки-зи ажалдап турган болза, чыс бичи-ле ажал кижя ажалдап турган. Ол хирезинде-ле оларын чартык кезин үзүп чоруп, чаа кижилер кээп турган болду.

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

и кескү бооп турар. Кидис идик чег ажалдап кирипкен. Туркменистанда Мары хоорайдан 35 тонна хөй дугун алып болган. Ыңчаган мурундагы ышкан, чиг эт чок дээр чыдаган турбас апар. Ол ышкан университетте базадан 2000 тонна дүктү завод алып деп турар. Бу айнык төңгүзүнде 2,5 муа килди икити салды четкилдеринче кирип шыдаарын заводтун план килдиниң на-чалыгы А. Н. Шакин чыгаалады. Оон эртен чылды түнелдериниң дугайың сонугураарыңа, бүдүрүлге көргүзүлгениң барың чартыг күсүткүмзүң ажалы-биле чыгаалаан. Чижээ, 1990 чылда кылыңы-биле деңгээрге күштүг бооп турар өрткөн-биле продукция бүдүрүлгенин хемчээли 50-не хуу күсүткүтүң. Оон иштинде кидис идик бүдүрүлгө 45 болгаш хөй идик дараары 39-ла хуу болган. За-волка ниитизи-биле 117 ки-зи ажалдап турган болза, чыс бичи-ле ажал кижя ажалдап турган. Ол хирезинде-ле оларын чартык кезин үзүп чоруп, чаа кижилер кээп турган болду.

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

и кескү бооп турар. Кидис идик чег ажалдап кирипкен. Туркменистанда Мары хоорайдан 35 тонна хөй дугун алып болган. Ыңчаган мурундагы ышкан, чиг эт чок дээр чыдаган турбас апар. Ол ышкан университетте базадан 2000 тонна дүктү завод алып деп турар. Бу айнык төңгүзүнде 2,5 муа килди икити салды четкилдеринче кирип шыдаарын заводтун план килдиниң на-чалыгы А. Н. Шакин чыгаалады. Оон эртен чылды түнелдериниң дугайың сонугураарыңа, бүдүрүлге көргүзүлгениң барың чартыг күсүткүмзүң ажалы-биле чыгаалаан. Чижээ, 1990 чылда кылыңы-биле деңгээрге күштүг бооп турар өрткөн-биле продукция бүдүрүлгенин хемчээли 50-не хуу күсүткүтүң. Оон иштинде кидис идик бүдүрүлгө 45 болгаш хөй идик дараары 39-ла хуу болган. За-волка ниитизи-биле 117 ки-зи ажалдап турган болза, чыс бичи-ле ажал кижя ажалдап турган. Ол хирезинде-ле оларын чартык кезин үзүп чоруп, чаа кижилер кээп турган болду.

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

Чыла чедир ол ажалда ажалдап, районун мурунда салдыган сорулгалары күсүдиринче бодуну төлөспүг үлүү Чечек-оол Сүрүнович кириген. Ажалыңа кызымак, тура-соруктур анык эшти 1977 чылда профессор шугумунга ажалдаары-биле чоруткан. Күрүнө салдыныч болгаш херекчилер кооперациязын ажалдакчыларының профессор обкомунг секретарына ол ажалдаан. Оон улаштыр-ла оңу профессор Чырамын Тыва область чөвүлениң аппаратынче ажалдадып чоруткан бол-

и кескү бооп турар. Кидис идик чег ажалдап кирипкен. Туркменистанда Мары хоорайдан 35 тонна хөй дугун алып болган. Ыңчаган мурундагы ышкан, чиг эт чок дээр чыдаган турбас апар. Ол ышкан университетте базадан 2000 тонна дүктү завод алып деп турар. Бу айнык төңгүзүнде 2,5 муа килди икити салды четкилдеринче кирип шыдаарын заводтун план килдиниң на-чалыгы А. Н. Шакин чыгаалады. Оон эртен чылды түнелдериниң дугайың сонугураарыңа, бүдүрүлге көргүзүлгениң барың чартыг күсүткүмзүң ажалы-биле чыгаалаан. Чижээ, 1990 чылда кылыңы-биле деңгээрге күштүг бооп турар өрткөн-биле продукция бүдүрүлгенин хемчээли 50-не хуу күсүткүтүң. Оон иштинде кидис идик бүдүрүлгө 45 болгаш хөй идик дараары 39-ла хуу болган. За-волка ниитизи-биле 117 ки-зи ажалдап турган болза, чыс бичи-ле ажал кижя ажалдап турган. Ол хирезинде-ле оларын чартык кезин үзүп чоруп, чаа кижилер кээп турган болду.

«Бистик алгы заводувс сөөлгү бодун чартыг чылды иштинде орта ажалда-вастан. Идик чег бодунун продукциязын бербестөөдөр бэр ам чеди ай чедип турар. Директор Козловский болган кол инженер Шай-будинов олар чүлге боттарың хууда ажалын кылыра ажалын. Албан машинамы мууш ажал, хоорай кезиринден ажалда, кыла чүвези чок. Бүдүрүлге ажалыңа эргелекчү чугула, чиг эт чок, оларын тывар дээр бичин-даа ораалаштыр турарлар».

КУЛЬТУРА АМЫДЫРАЛЫ

БИСТЕ БАЙДАЛ МЫНДЫГ

Эртнен чылдың түнели-биле чугаалаарга, бистин филармонияны болгаш чурт-астандан чалаттырып келген коллективтерин артисттери катая 847 концертти көргүсүн бооп турар, оон 583-ү суурларга болгудан. Көрүчүлери саны жежел? 246300 кижи. Бистин артисттерин чамдык районнар, тодаргайларга, Чоен-Хемчикке, Барык-Хемчикке, Бай-Тайгага, Би-Хемге, Эринге, Тес-Хемге ийи удаа чоранар. Республиканың ырак булуну — Токута Красноармияны «Ар-марка» ансамбли, «Саян» ансамбль районун бежен аялсын таварыштыр Мөнгү-Тайгага чоран.

Байдалым Байдальмыс ындыг апарган. Чүгдө бис-даа эвес, РСФСР-де 73 филармониянын бүгү-россия, бүгү-эвилел «ередин концерт планнарын узуугун, Чамдык филармониялар-биле дорт харылажыр уурга таварыштывыс, ындыг байдал эвез нарын деп чүе билдинтир. «Саян» ансамблинин Ортаа Азияга, Казакстанга, Киргизияга концерт көргүзөр арганы бистин филармониянын дирекциязы «Союзконцерт» дамчыштыр арай деп чугаалажыр алган болгай, чыл төчүзүндө олар Ханасия четтилер.

«Аян» эрги составы-биле Якутияга оюн көргүстү. Оон-биле кады Алма-Атага поп-музыканың делегей конкурзууну дипломантызы болган. Ол ансамбльди ам «Лама» деп адал турар, артистер «Аян» деп чүе билдинтир. Мөөн мурунда бооп турганы деп, тарай берсе-ле боор деп идегел-биле чогаалдык чедипшиннерни күзүдөр-бир бис.

Көрдүнген планның күүсөлдөзү автопарк азыл-дыны денелинде база дымка хамаралар. Ындыг турбуже, бисте оң материал-техниктиг базазы кошкан, бар техника черле чер алдас, «кыраан» деп чугаалаар апар, Эрткен чылын харын «Кубань» деп маркалыг автобус биле «ГАЗ-53» автомашинаны алган бис, эрги автобус септеттинген. Автопаркта чамдык хем чеглер алдыны турза-даа, «Саян» ансамбле «ЛАЗ» деп турисин автобус негетинип турар. Оон-биле кады артисттерин социал амыдырал камгалааның талазы-биле кылгыр уурдуур амыдырал, ажы-биле чугаалаар, эвез эвес. Филармониянык немеле тузууну саандык турары-биле ретияция чорудар алдар, сикда кылдыр амыдырал черлер — шөл чедипшей турар. Шап мындыг байдал кичилерин амыдыралыга, артисттерин профессионал, чогаалдык өздүгезинге эвез шактыч тап турары чугаажок. Бир-тээ, чугаам ол айтырыкче уганы берген болганда, мындыг чүдүлү база айтып кыга чүл концерт көргүзүп, ырай-бээр чороруу, шынал-ла, белен эвес, чамдык клубтар найа хире соом болур ийик, автотранспорт тургузар чер айтырын нарындай бээр болгай, оң кадында культура оагарларнда таарыма чок чүдүрер эвез эвес. Бо мындыг байдалдар артисттерин амыдырал шынарына

кончуг салдарлыг. Оон-биле кады көрүчүлөр хаара турары база ажыр эвес, бо талазы-биле, чизээ, Каа-Хем, Танды дзон районнарга көрүчүлери идепейн чывыс. Чамдык культура амыдыралык концерт көргүзүлери дээрге шоолугула сонургалдыг эвес болуулар чүе, дуулашпас аян, Манаа мен Би-Хем районуну культуру амыдыралык черле үлгер кылдыр чугаалап көрей. Районнуң культуру кылдынын эрлекчизи, республиканың культуразынын алдарлыг амыдыралчызы Марк Оюнуң кичээлгейин манаа черле демгелеп найа. Аал-чылырнысты ол районче күзүлдин-биле дидим апар бис, чүе дидим бистин ында манап турар дээрин баш үдүр билер сен, Шунту черлерге мындыг болза, эки-ле чүе-дир ийин.

Бистин мурунувуста кол сорулгаларның бирээзи — надрлар-биле амыл, бедик мергекидиг кичилерин өөренип көрүп тургап, хаара турары. База бир чүгүлү чүдүлү болза, филармония бажырын долузу-биле бо чылды амыдырал кинрген турарын чедип алары. Бо айтырыг республиканың Министрлер Чөвүделениң, Культура министрствозунуң дуузазы чокка шийтирлеттинмес.

Ужуражынын үезинде эртнен 1991 чылда юсуку амылдар кылдынгандар болуулар, ам-даа шийтирлээр уурдуур амылдар бары демгелеттинген. Культура бажырынын, клубтарын материалдык базазы кошкан. Эт-сеп, дериг-херексел, хөгжүм херекселери-биле районнуң культуру бажыры, урууларын уран чүдүлү школага, «Салгал» дээр тыва чаагай чачылдар төвү четчелеттинген. Бар эт-септи, дериг-херекселерин, хөгжүм херекселерин камгалары багай. Амыг үеде ол-ла бүгү чүдүлери тып аары бергезден, өртү улагаткан.

Тыва национал хөгжүм херекселерин шынарлыг кылдыр кылгыр чыгар усе-херекселер районда бар. Москва, Улан-Удэден аар өртөгетип чыгып кылгыр чыгарыдал үндүрүп турбайн, боттарыстың мастерлеринык хөгжүм херекселерин кылдырып, оларын дегинири чүгүлү дээрин Шамба-лында уран чүдүлү школагын директору Михаил Аймы саналдан.

Бистин амыдыралык бир кол негедели — чылда, кварталларда амыдырал календарлыг планын тургузуп, ону уурдулга болдураары. Эрткен чылын планда көрдүнген чүдүлери бажырында куду дорт сагыры шуут болуунан деп чугаалаар апар, оң чылдагыны болза, бистин кол организациы «Росконцерттин» душени-биле тайылбыр-

Эрткен чылын Тывага оксерткен яны-бүрү концерт эвез эес болганын бистин көрүчүлери билдирип болгай. Кылдынын, алдынын келген хемчелерини түнели-биле филармония планын эрткен чылын иштин-биле боттандырган, көрүчүлөр талазы-биле план харын-даа ажыр күүсеттинген. Ындыг болаажок, музлеттерин коллективни планын чедип шыдаан барган, ол колдуунда калрлар чед-

Тыва Арат Республикасы ССР-ниң составыга ийи турара-биле каттыжарга, Тываның революстуг намы, улусчу эрге-чагыргазы болгаш хей-ниги организациялары чартынын, эде тургустунган. Оон-биле чергелештир ТАР-нын эрге-хоолтур (прокуратура, суд, ИХА) органыра база чартынган.

Мону бадтыкаары-биле дараазында боттук чиктерин чугаалаксадым. 1945 чылда КАМ эргелелинин начальнигини оралакчылыгыга, томулуктан подполковник Салчак Барчынын салым-чолу кандыг болганын улуг намызы номчулур улуптаа боор. Чүл дие. Барчыны «Шуйун» антисоветтик болуунуң бир уурдуу-тукчузу турган деп антисоветтик, националчизм үлгедиге чыгып туудуң нүгүлдээш, аныылдан дүжүргеш. 10 чылда хосталгазын казып, херенгизин хавырып шиткен. Кажан оо «херезия» шыны тыпты, аргажок актык бадтыкатынарга, суд шийтирип бугузар ону агарткан болгаш хавырткан орден, медалдарын ааа эгилеп берген.

1945 чылдың августта мен Тыва автономнуг обласна КАМ эргелелинин начальнигини оралакчылыгына СЭКП ТН-ның секретарына дымнып тускай шийтири-биле томулукташ, ажылдап турган чылдарында баязым, ча-дорамчалды, чеме-чаланы хейни дымал турдум. Эргелелин кадрлар кинизини начальниги полковник А. С. Яковлев, оперативтиг килдис начальниги полковник П. И. Глушенко, сал-быр начальниги капитан Седойкин, ажыл-агый кинизини начальниги подполковник П. Т. Чупрасов олар мени куду көрүп, дорамчалды: «Дээди эртемниг болуузажок, чеме-лаа кызып амыдыралыга, эргелелде начальниги болуп нажанд-даа депшивес сен! Кандык-бир

национал, тус черниң үндезин амыдыралчызы кижи ССР-ниң НКВД, КАК, ИХМ органырынын област, край эргелелеринин начальниктерине азы өвилдешкен республикаларнык чеккист органырынын даргалары болуп депивезин ССР-ниң чеккист органырынын төөгүзүмге кажанд-даа турбаан чүе!» — дийип, мени чүдөн чалаттырып келген кичилерини көвей кезини Тывага шоолугу-ла үр амыл-

«Дээди, долу үнегил, чеккист амыдыралык бедик мергекидиг» диткен. Тываның амыл чок чорук органын дегарзынга найын чүдөн чалаттырып келген кичилерини көвей кезини Тывага шоолугу-ла үр амыл-

Тываның КАК органына териндештириш турган ол бүгү кызып-кыяр практиканы бөгүн сактып бижип орамч, мени КАК даргазынга депшитпаан дөөн хомудал эвес, Бурганна өртүсезин, менде мындыг сепкил кажанд-даа турбаан. Ол чүрүмчаан чаңыл чүгдө эртнен 1991 чылдың декабрыда буурап дүшкен. Ааа сепкилин хангаш, бо сактышыкынын бижип берген мен.

ДЕМНЕЖИП КЫЛГАН

Чоюнун кадымын камгалаар аялга Тыва республикоз база үлүүн кирип турар. Ол Кызыл хоорайда болуун эрги уурлар садын наартыр капытал септелгенин кылгаш, республика эмгектегизини шилчип берген.

Совет Тываның Аймыл чок чорук эргелелин, оң киндистерини болгаш районнара салбырларынын начальниктерине үндезин тыва кичилерин амылдатпайн турганы чажыт эвез-ле болгай. Улуг нацияларын төлээлекчилерин «Дээди» долу үнегил, а бижип тыва чикеткиг улустарын төлээлекчилерин «күдү», до-лу үнегил эвес деп, ССР-ни КАМ уурдуучуларынын реалсык практиказы тыва улустун үндезин амылдаткыларынын улуг нацияларын төлээлекчилер-биле бир дөмей, Совет Тываның аймыл чок чорук органының улуг, биче уурдуур ал-биде дуузалдарында деп эргелелиг амылдар, назыттын-мас долу эргелерин кызга-

1955-1956 чылдарда Москва КАК органырынын уурдуур амылдаткыларының билин бедилер курска өөренип баргаш, ССР-ниң НКВД болгаш аймыл чок чорук органырынын хун бүрүдөгү практиказынга бичи нацияларын төлээлекчилериниң ол органырынын уурдуучуларында амылдаткыларын чар-лад парлаттыганын сонда 15 хонун хуусада хүлээп алыр.

«Х Улуг хурал» совхоз туң дирекциязы, профмун, Баян-Кол көзө Сөвдиниң куусому совхозтуң чолаачызы болгаш идепейлиг спортчу

«Х Улуг хурал» совхоз туң дирекциязы, профмун, Баян-Кол көзө Сөвдиниң куусому совхозтуң чолаачызы болгаш идепейлиг спортчу

«Х Улуг хурал» совхоз туң дирекциязы, профмун, Баян-Кол көзө Сөвдиниң куусому совхозтуң чолаачызы болгаш идепейлиг спортчу

«Х Улуг хурал» совхоз туң дирекциязы, профмун, Баян-Кол көзө Сөвдиниң куусому совхозтуң чолаачызы болгаш идепейлиг спортчу

«Х Улуг хурал» совхоз туң дирекциязы, профмун, Баян-Кол көзө Сөвдиниң куусому совхозтуң чолаачызы болгаш идепейлиг спортчу

Хомудалдар, негелделер

ТАШТЫГ ХЫЗАГА Бисте садыг хандырылганын айтырып кончуг берге бооп турар. Чамдыктарынын амылдаткычызы дам барган. Хүдөспүр-лаа турган, калдыг бир бараан садым ал шыда-байн барынын таварыччалары бар. Кирганын көргөш, кижи чүрээ амыл дээр. Оларга түсүлү буудан амыл болбас чүе бе?

Совет Тываның Аймыл чок чорук эргелелин, оң киндистерини болгаш районнара салбырларынын начальниктерине үндезин тыва кичилерин амылдатпайн турганы чажыт эвез-ле болгай. Улуг нацияларын төлээлекчилерин «Дээди» долу үнегил, а бижип тыва чикеткиг улустарын төлээлекчилерин «күдү», до-лу үнегил эвес деп, ССР-ни КАМ уурдуучуларынын реалсык практиказы тыва улустун үндезин амылдаткыларынын улуг нацияларын төлээлекчилер-биле бир дөмей, Совет Тываның аймыл чок чорук органының улуг, биче уурдуур ал-биде дуузалдарында деп эргелелиг амылдар, назыттын-мас долу эргелерин кызга-

1955-1956 чылдарда Москва КАК органырынын уурдуур амылдаткыларының билин бедилер курска өөренип баргаш, ССР-ниң НКВД болгаш аймыл чок чорук органырынын хун бүрүдөгү практиказынга бичи нацияларын төлээлекчилериниң ол органырынын уурдуучуларында амылдаткыларын чар-лад парлаттыганын сонда 15 хонун хуусада хүлээп алыр.

1955-1956 чылдарда Москва КАК органырынын уурдуур амылдаткыларының билин бедилер курска өөренип баргаш, ССР-ниң НКВД болгаш аймыл чок чорук органырынын хун бүрүдөгү практиказынга бичи нацияларын төлээлекчилериниң ол органырынын уурдуучуларында амылдаткыларын чар-лад парлаттыганын сонда 15 хонун хуусада хүлээп алыр.

1955-1956 чылдарда Москва КАК органырынын уурдуур амылдаткыларының билин бедилер курска өөренип баргаш, ССР-ниң НКВД болгаш аймыл чок чорук органырынын хун бүрүдөгү практиказынга бичи нацияларын төлээлекчилериниң ол органырынын уурдуучуларында амылдаткыларын чар-лад парлаттыганын сонда 15 хонун хуусада хүлээп алыр.

1955-1956 чылдарда Москва КАК органырынын уурдуур амылдаткыларының билин бедилер курска өөренип баргаш, ССР-ниң НКВД болгаш аймыл чок чорук органырынын хун бүрүдөгү практиказынга бичи нацияларын төлээлекчилериниң ол органырынын уурдуучуларында амылдаткыларын чар-лад парлаттыганын сонда 15 хонун хуусада хүлээп алыр.

1955-1956 чылдарда Москва КАК органырынын уурдуур амылдаткыларының билин бедилер курска өөренип баргаш, ССР-ниң НКВД болгаш аймыл чок чорук органырынын хун бүрүдөгү практиказынга бичи нацияларын төлээлекчилериниң ол органырынын уурдуучуларында амылдаткыларын чар-лад парлаттыганын сонда 15 хонун хуусада хүлээп алыр.

1955-1956 чылдарда Москва КАК органырынын уурдуур амылдаткыларының билин бедилер курска өөренип баргаш, ССР-ниң НКВД болгаш аймыл чок чорук органырынын хун бүрүдөгү практиказынга бичи нацияларын төлээлекчилериниң ол органырынын уурдуучуларында амылдаткыларын чар-лад парлаттыганын сонда 15 хонун хуусада хүлээп алыр.

КАА-ХЕМ» Отмещение в Большом мире 12,00, 14,00, 16,00, 18,00 шаңтар-да.

КАА-ХЕМ» Отмещение в Большом мире 12,00, 14,00, 16,00, 18,00 шаңтар-да.

КАА-ХЕМ» Отмещение в Большом мире 12,00, 14,00, 16,00, 18,00 шаңтар-да.

КАА-ХЕМ» Отмещение в Большом мире 12,00, 14,00, 16,00, 18,00 шаңтар-да.

КАА-ХЕМ» Отмещение в Большом мире 12,00, 14,00, 16,00, 18,00 шаңтар-да.

КАА-ХЕМ» Отмещение в Большом мире 12,00, 14,00, 16,00, 18,00 шаңтар-да.

КАА-ХЕМ» Отмещение в Большом мире 12,00, 14,00, 16,00, 18,00 шаңтар-да.

КАА-ХЕМ» Отмещение в Большом мире 12,00, 14,00, 16,00, 18,00 шаңтар-да.

Индекс 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

Индекс 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

Индекс 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

Индекс 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

Индекс 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

Индекс 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

Индекс 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

Индекс 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.